

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ЕКОНОМІКИ
І ТЕХНОЛОГІЙ

ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТЕХНОЛОГІЙ
Навчально-науковий юридичний інститут
Кафедра соціально-гуманітарних наук

VII МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

**«ВІЙНА В ІСТОРИЧНІЙ ТА
ІНДИВІДУАЛЬНІЙ ПАМ'ЯТІ»**

КОЛЕКТИВНА МОНОГРАФІЯ за матеріалами VII Міжнародної науково-практичної конференції «ВІЙНА В ІСТОРИЧНІЙ ТА ІНДИВІДУАЛЬНІЙ ПАМ'ЯТІ»,

присвяченої 80-й річниці Визволення України від гітлерівських загарбників, 10-й річниці Великої Національної війни (гібридної), розв'язаної рашизмом XXI століття проти Незалежності України, державного суверенітету та територіальної цілісності 1 березня 2014 р.

м. Кривий Ріг, 28 жовтня 2024 р.

Війна в історичній та індивідуальній пам'яті // Колективна монографія за матеріалами VII Міжнародної науково-практичної конференції (Кривий Ріг, 28 жовтня 2024 р.) / За заг. ред. д.і.н., професора **Валентини Шайкан**; техн. ред.: к.е.н., доцент Ганна Пурій; рецензенти: Михальчук Р.Ю., кандидат історичних наук, професор кафедри всесвітньої історії, Рівненський державний гуманітарний університет; Суздаль М.М., кандидат історичних наук, спеціаліст вищої категорії, методист, зав. циклової комісії «Соціально-економічні та філологічні дисципліни», Криворізький фаховий медичний коледж; Шелудякова Н.А., кандидат історичних наук, доцент, кафедра міжнародних відносин, Державний університет економіки і технологій. Кривий Ріг: Державний університет економіки і технологій, 2024. - 330 с.

У матеріалах конференції «Війна в історичній та індивідуальній пам'яті (ВІП-2024)» вміщено результати наукових досліджень фахівців різних профілів і напрямів, викладачів, аспірантів, магістрантів, студентів закладів вищої освіти, здобувачів освіти закладів загальної середньої освіти. Ці матеріали об'єднують наукові та прикладні напрацювання, а також пропозиції щодо історичної пам'яті та процесів відбудови України та розвитку сучасного українського суспільства.

Матеріали конференції будуть корисними учнівській молоді для підготовки захисту наукових робіт у межах Малої академії наук, а також студентам у процесі підготовки та під час захисту випускних бакалаврських і магістерських робіт.

ISBN

УДК 94(477) «1941-1945»

ББК 63.3(2) 62

Затверджено до друку Вченою радою «Державного університету економіки і технологій» (Протокол № 5 від 28.11.2024 р.)

Матеріали друкуються в авторській редакції. Відповідальність за викладення, зміст та достовірність тез доповідей несуть їх автори.

© Державний університет економіки і технологій, 2024

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ:**Голова організаційного комітету:**

Шайкан Андрій, голова організаційного комітету ВІП, в.о. ректора Державного університету економіки і технологій, доктор економічних наук, професор

Заступники голови організаційного комітету:

Коваль Ганна, доктор наук з державного управління, професор, Державний університет економіки і технологій

Пурій Ганна, в.о. зав. кафедри публічного управління та адміністрування, кандидат економічних наук, доцент, Державний університет економіки і технологій

Модератор науково-практичної конференції:

Шайкан Валентина, зав. кафедри соціально-гуманітарних наук, доктор історичних наук, професор, Державний університет економіки і технологій

Члени організаційного комітету:

Гушко Сергій, проректор з наукової роботи та міжнародних зв'язків, доктор економічних наук, професор, Державний університет економіки і технологій

Орлов Валентин, проректор з науково-педагогічної та навчальної роботи, кандидат наук з державного управління, доцент, Державний університет економіки і технологій

Кочуєвський Геннадій, проректор з інфраструктури та розвитку, Державний університет економіки і технологій

Дутчак Руслан, в.о. директора Навчально-наукового юридичного інституту, кандидат економічних наук, Державний університет економіки і технологій

Орлова Ольга, заст. в.о. директора Навчально-наукового юридичного інституту, кандидат соціологічних наук, доцент, Державний університет економіки і технологій

Волікова Марина, заст. зав. кафедри соціально-гуманітарних наук, кандидат педагогічних наук, доцент, Державний університет економіки і технологій

Гончаренко Олена, доцент кафедри соціально-гуманітарних наук, кандидат філологічних наук, доцент, Державний університет економіки і технологій

- Шляхтич Роман**, кандидат історичних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних наук Державного університету економіки і технологій, докторант Дніпропетровського національного університету ім. Олеся Гончара
- Теличко Оксана**, зав. кафедри права, кандидат юридичних наук, доцент, Державний університет економіки і технологій
- Давоян Єлизавета**, зав. кафедри психології, доктор психології, Державний університет економіки і технологій
- Бойко Віктор**, фахівець Медіа-центру, Державний університет економіки і технологій
- Третяк Вікторія**, керівник ГО «Набат - Кривбас», керівник Центру психологічної допомоги та соціальної адаптації, депутат Криворізької міської ради восьмого скликання
- Куц Тетяна**, заступник керівника ГО «Набат - Кривбас», заступник керівника Центру психологічної допомоги та соціальної адаптації
- Ан Микола Ілліч**, учасник бойових дій на Сході України, ветеран АТО (з 2014 р.), викладач ВСП «Технологічний фаховий коледж Державного університету економіки і технологій».
- Олег Щербак**, учасник бойових дій, військовослужбовець Збройних Сил України, депутат Криворізької міської ради восьмого скликання, магістрант Державного університету економіки і технологій.
- Гіоргадзе Ілія**, керівник Юридичної клініки, Державний університет економіки і технологій.
- Керженцев Артем**, керівник Центру цифрової трансформації, Державний університет економіки і технологій.

ЗМІСТ

Андрій Шайкан, Валентина Шайкан Про українську ідеологію, національне військо, українсько-польське протистояння у роки Другої світової та сьогодні як болючі питання нашої історії.....	11
Ганна Коваль Жіночі досвіди війни	47
Валентин Орлов Вплив збройних конфліктів на процеси державотворення	51
Неля Переверзева Рашистський (пропутінський) окупаційний режим на тимчасово окупованій території України: спогади очевидців.....	55
Павло Григораш Позиції протестантських церков у Війні за незалежність США: паралелі з російсько-українською війною	61
Роман Михальчук Дослідження голокосту в генеральній окрузі «Волинь-Поділля» методом усної історії в «Яхад-Ін Унум».....	68
Ірина Міма Теоретико-правовий аспект терміну «Гібридна війна».....	71
Марина Волікова Вплив війни на молодь в Україні.....	73
Ганна Пурій Основні напрями збереження стійкості територіальних громад в умовах військового стану	77
Олена Гончаренко Про роль і функції народної молитви під час російсько-української війни (на прикладах україномовного контенту соціальних мереж).....	81
Максим Олексієнко Пам'ять про Другу світову війну у вищій освіті: проблеми збереження.....	89
Роман Шляхтич Потенціал відеосвідчень з колекції Яхад-Ін Унум для висвітлення реалізації політики Голокосту в генеральному окрузі «Дніпропетровськ».....	92
Владислав Мусій Війна в історичній та індивідуальній пам'яті: боротьба за ідентичність	98

Павло Білас	
Особливості відновлення інфраструктури фізичної культури та спорту на деокупованих територіях України	100
Богдан Асінгер	
Війни росії проти України XII-XXI ст. причини та наслідки: загальний огляд	103
Дмитро Кропивянський	
Війна і мир в історії людства	106
Богдан Какарека	
Війни московської держави за «київську спадщину» у XV-XVI ст.	109
Руслана Дренова	
Найкоротші і найдовші війни в історії людства: причини та наслідки.....	113
Дар'я Парамонова	
Пропаганда під час Другої світової війни та гібридної війни.....	115
Каріна Гайванович, Тетяна Куц	
Музей російсько-української війни у м. Кривий Ріг: історія виникнення та функціонування	119
Вікторія Дубровська	
Окремі питання кваліфікації воєнних злочинців в Україні.....	122
Вікторія Дубровська	
Номінативна функція ворога в російсько-українській війні (на основі народної творчості українців).....	125
Софія Стародубцева	
Роль народної пісні під час російсько-української війни.....	130
Катерина Верба	
Спогади про російсько-українську війну як шлях збереження історичної пам'яті українців.....	134
Ігор Василенко	
Про розвиток і виховання особистості в умовах російсько-української війни.....	139
Єлизавета Кононова	
Ринок землі та особливості його функціонування в умовах російсько-української війни.....	142
Дарина Косінюк	
Війна як фактор маргіналізації	146
Сніжана Волощук	
Еволюція технік психологічного впливу та маніпуляцій у військовий час.	150
Ольга Хомич	
Вплив війни на психічне здоров'я дитини в історичному контексті	154

Софія Кур'ян Психологічний аналіз та порівняння механізмів та засобів пропаганди під час воєнних конфліктів.....	158
Софія Дроздова Перебіги морально-психологічних наслідків російсько-української війни на основі досвіду Другої світової війни	163
Вікторія Голованова Теоретичний аналіз механізмів адаптації в умовах сучасних воєнних конфліктів	167
Вероніка Хорольська Історичний аналіз розвитку підходів до роботи з посттравматичним стресовим розладом	171
Олександр Рискаль Психологічний аналіз реакції європейського суспільства на військове вторгнення в Україну.....	175
Анна Бричка Проблеми кваліфікації колабораційної діяльності	180
Ігор Шмельов Пособництво країні-агресору: правовий аналіз і судова практика.....	183
Каріна Милкіна Друга світова війна: уроки для України й висновки на сьогодні.....	186
Анастасія Алексієнко Друга світова війна: уроки і висновки для сучасної України	188
Антоніна Карпук Рашистський (пропугинський) окупаційний режим на тимчасово окупованій території України	191
Вікторія Богданова Місцеве самоврядування на звільнених територіях: умови, механізми та принципи функціонування	194
Вікторія Керпань Проблеми правової кваліфікації злочинів колаборантів	197
Владислав Мусіхін Загальні теорії війни і миру.....	201
Олександра Крукович Пропаганда під час другої світової війни	204
Марина Власюк Морально-психологічні наслідки війни.....	207

Дарина Ньюпенко Використання пропаганди під час другої світової та російсько-української війни	210
Людмила Степашко Відбудова прифронтових та окупованих рашистами територій України: проблеми і перспективи функціонування органів державної влади	213
Сніжана Ігнатова Пропаганда як засіб маніпуляції в умовах війни	217
Олексій Петьков Місцеве самоврядування як чинник стійкості тилу	220
Валерія Дегтяренко Відшкодування шкоди внаслідок агресії Російської Федерації.....	227
Андрій Іванов Визволення України від німецько-фашистських загарбників	231
Тетяна Гайдукова Валерій Ананьєв «Сліди на дорозі» - спогади про початок російсько- української війни у художній формі	234
Марія Гурська Пропаганда як спосіб формування громадської думки в період Другої світової війни	237
Даніїл Миронов Саморозвиток студентів у цікавих історичних пошуках та дослідницьких експериментах	240
Влада Захарова Колaboraціонізм і його вплив на соціальну єдність у період окупації	243
Юлія Турчіна Як впливає полонення на психіку людини, можлива реакція психіки воєнних під час та після полонення	246
Дар'я Морозова Роль війни в покращенні життя деяких соціальних груп: маргінальність чи адаптація?	251
Ярослава Лесик Проблеми та події Другої світової та Гібридної війн. Аншлюс та анексія.....	255
Максим Шульга Пропаганда під час Другої світової та сучасної «гібридної» війни	258

Віола Чумак	
Права дитини в умовах російсько-української війни: до постановки проблеми	261
Максим Панасенко	
Друга світова війна: уроки для України й висновки на сьогодні.....	264
Світлана Корнієнко	
Ухилянство як відсутність громадянської позиції: причини та наслідки....	266
Олександра Матвійчук	
Україна в умовах російської «гібридної війни» наприкінці ХХ – початку ХХІ століття	271
Ольга Орлова	
Ключові тенденції культурного розвитку українського суспільства під час війни	274
Євгеній Стрижак	
Колабораціонізм і пособництво як негативні явища в історії людства	278
Юлія Дразко	
Злочини людей в тилу під час Другої світової війни.....	280
Лілія Єрьоменко	
Інформаційна пропаганда, комунікативні технології та мовна дискримінація: виклики для освіти та громадян на тимчасово окупованих територіях	284
Олександра Діброва	
Війна як невід’ємна частина історії людства та її наслідки.....	287
Софія Воротницька	
Соціально-психологічні наслідки колабораціонізму для жертв та їхніх сімей	290
Нікіта Цюпа	
Мир для України	293
Валерія Михальченко	
Спогади учасників бойових дій	296
Софія Коваленко	
Місцеве самоврядування на звільнених територіях: умови, механізми та принципи функціонування	300
Ярослава Воронова	
Міжнародна політика та українське питання ХХ – ХХІ століть	304
Ігор Король	
Спогади учасників бойових дій, очевидців, військовополонених та інших про воєнну інтервенцію російської федерації в Україну.....	307

Владислава Ольховська	
Усна історія: спогади про другу світову війну родини	
Митрофана Кандиби	309
Марія Пеня	
Соціально-психологічна реабілітація учасників бойових дій з	
маргінальним та делінквентним минулим	311
Валентина Шилова	
Місцеве самоврядування в умовах збройного конфлікту:	
досвід України	313
Мирослав Янченко	
Молодіжна політика України в умовах війни	316
Ganna Koval, Anna Tatarenko	
Common Problems of War and Peace and their Impact	
on Ukrainian Marketing	320
Viktoriia Tatarenko	
General Theories of War and Peace in the Study of International Relations	323
Сергій Іваненко	
Основні завдання російської пропаганди у російсько-українській війні.....	326
УХВАЛА_учасників VII Міжнародної науково – практичної	
конференції «Війна в історичній та індивідуальній пам'яті»,	329

Роман Михальчук,
кандидат історичних наук,
професор кафедри всесвітньої історії
Рівненського державного гуманітарного університету
(Рівне, Україна; Париж, Франція)
r.mykhalchuk@ukr.net

Дослідження голокосту в генеральній окрузі «Волинь-Поділля» методом усної історії в «Яхад-Ін Унум»

Використання усної історичних нарацій є надзвичайно актуальним для дослідження травматичних подій ХХ ст., зокрема – Другої світової війни, Голокосту, аналізу тоталітарних практик націонал-соціалізму тощо. На сьогодні актуальними є свідчення потерпілих українських жертв від російсько-української війни після повномасштабного вторгнення в 2022 р. в Україну російських окупантів.

Привабливість усної історії для нас полягає в тому, що оповіді очевидців дозволяють доповнити традиційну базу дослідження, віднайти ті факти, яких бракує в офіційних документах, «олюднити історію». Таким чином, усна історія урівноважує офіційну історію з індивідуальним досвідом.

Серед масштабних світових усної історичних колекцій виділяється наукова установа Яхад-Ін Унум (Париж, Франція). Яхад-Ін Унум створена в 2004 р. католицьким о. Патріком Дебуа у Франції (означає «разом») [2, р. 158]. Ця організація здійснює пошук місць масових поховань за допомогою свідчень очевидців масових вбивств євреїв під час Другої світової війни. Тобто це є неєврейські свідчення про єврейську трагедію (Голокост),

Станом на 01.05.2024 р. відеоколекція Яхад-Ін Унум містила 7 982 відеосвідчення очевидців масових вбивств у 12 країнах. В ці країни здійснено 213 експедицій, де було виявлено 3208 місць масових страт цивільних осіб.

Слід зазначити, що найбільшу науково-пошукову роботу організація здійснює на території України, де опитано 3065 свідків, знято 3308 відеосвідчень та ідентифіковано 1298 місць масових страт. Навіть під час карантину, спричиненого пандемією COVID-19 експедиції Яхад-Ін Унум продовжували працювати (з дотриманням карантинних вимог).

Після повномасштабного нападу рф на Україну в 2022 р. експедиція під керівництвом Патріка Дебуа здійснює проєкт документування злочинів російських окупантів в Україні. Таким чином, науково-дослідна інституція Яхад-Ін Унум реалізує важливу місію, розширюючи науковий дискурс від

дослідження Голокосту до аналізу сучасних злочинів російських окупантів [1, р. 5].

Створенню колекції відеосвідчень Яхад-Ін Унум передують клопітка підготовча робота. Спочатку команда дослідників вивчає історію злочину в регіоні, куди планується експедиційна поїздка. Для цього опрацьовуються документальні джерела. Передусім це дані з архівів Німеччини, США, обласних архівів та архівів СБУ. Потім команда зустрічається з жителями, які були свідками масових вбивств і знімає відеосвідчення на камеру.

Хоча відеосвідчення Яхад-Ін Унум різняться за ступенем інформативності, однак у них спільна структура: особисті дані респондента, дати народження, його походження, розповідь про міжвоєнний період, події під час війни (Голокост) та після неї. В багатьох інтерв'ю респонденти на відео показували місця, про які розповідають.

Наш аналіз дослідження Голокосту в генеральній окрузі «Волинь-Поділля» методом усної історії опирався на вибірку інтерв'ю з 250 свідчень очевидців. Найбільш широко висвітленими темами стали: відносини між євреями та місцевими неєврейськими жителями в міжвоєнний період; евакуації євреїв на Схід; встановлення німецької влади в регіоні та погроми; становище євреїв в гетто; грабунок жертв Голокосту; діяльність єврейської поліції та юденрату; порятунок євреїв та методів їхнього виживання; функціонування поліції; процедури розстрілу під час масових акцій та на примусових роботах; факти опору на місці страти; причетності до Голокосту (добровільно чи під примусом) цивільних жителів; становища єврейських могил після війни тощо.

Менш висвітленими темами в свідченнях виявилися факти про погроми на початку окупації, релігійного та сексуального насилля, співучасті односельчан в насиллі євреїв. Наприклад, свідки рідко називали прізвища виконавців злочинів, зважаючи що серед них могли бути їхні сусіди та знайомі. Ще рідшими були випадки описів гендерних аспектів злочину, коли вбивцями євреїв виступали жінки, однак такі були.

При аналізі усних розповідей також слід враховувати вікові та психологічні особливості свідків. Більшість свідків, в яких брали інтерв'ю на момент скоєння геноциду були дітьми. Тому інколи у своїх спогадах вони розповідали не лише про свій власний досвід, а й оповіди інших свідків (батьків, близьких родичів, сусідів тощо). Одним респондентам могло бути 6 років, іншим 15, ще іншим 50, що відбивалося на пережитому досвіді, оціночних суджень, і могло впливати на рівень достовірності інформації.

Слід зазначити на характерній рисі джерел усного походження - це суб'єктивні джерела. Зважаючи на це, вони потребують критичного підходу і

застосовувати правильну методику їхнього аналізу. Тобто їх слід порівнювати з іншими джерелами (перехресний аналіз).

Слід зазначити, що пережитий досвід часто ставав причиною психологічної травми євреїв та свідків. У показах свідків це яскраво простежувалося - їхні травматичні переживання стосувалися жакликих подій, свідками яких вони стали – розстріли в ямах, вбивство дітей, сексуальне насилля, глум над жертвами. Багато свідчень такого порядку вказують, що психологічна травма свідків переслідувала їх все життя. Цитати, якими оперують свідки: «Страшно дивиться. Все в крові, перемішано... Я після того днів три не міг їсти. Де не йдеш, то в очах вони [розстріляні євреї] [3]», «Я прожила великий проміжок часу, але того не забуду ніколи [5]», «То був страшний суд, то вже не можна було витримати на те дивитися... Таке перенести, пережити – то ужас один був... – ми всі поболіли потом, хто дивився на це все, всі перехворіли. В кого голова болить, в того серце [4]».

Отже, нацистська окупація була не лише смертельним горем для євреїв, а від неї страждало і несврейське населення. Надзвичайно важливу роль в дослідженні цих процесів протягом останніх 20 років відіграє Яхад-Ін Унум. Науковий доробок цієї науково-дослідної інституції дозволяє говорити про її потужний потенціал в дослідженні та вивченні Голокосту.

Перелік посилань:

1. Mykhalchuk R. Holocaust oral history sources in the Yahad-In Unum archive collection (based on general district Volhynia-Podolia materials). *Colloquia Humanistica*. 2023. № 12, 1-19.
2. Mykhalchuk R. “Small death jobs”: the role of forced civilian persons in the Nazi plans of the Holocaust in the General District of Volyn-Podillia (on the materials of Yahad-In Unum). *East European Historical Bulletin*, chief editor Vasyl Pnytskyi. Drohobych: Publishing House «Helvetica», 2020. Issue 15. 157-165.
3. YIU, Testimony 1420UK. Невірків.
4. YIU, Testimony 1481UK. Локачі.
5. YIU, Testimony 1792UK. Шумськ.